

Г. В. ФР.

ХЕГЕЛ

ЛЕКЦИИ ПО ФИЛОСОФИЯ НА РЕЛИГИЯТА

Предговор, превод от немски,
обяснителни бележки и показалец на лицата

Генчо Дончев

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР.....	11
----------------	----

ГЕОРГ ВИЛХЕЛМ ФРИДРИХ ХЕГЕЛ ЛЕКЦИИ ПО ФИЛОСОФИЯ НА РЕЛИГИЯТА

УВОД.....	25
-----------	----

А. Отношението на философията на религията към нейните предпоставки и към принципите на времето	30
--	-----------

I. Раздвоението на религията със свободното, светското съзнание.....	30
---	-----------

II. Отношението на философията на религията към философията и към религията	40
1. Отношение на философията към религията изобщо	40
2. Отношение на философията на религията към системата на философията.....	44
3. Отношение на философията на религията към положителната религия.....	47

III. Отношението на философията на религията към присъщите на времето принципи на религиозното съзнание	53
1. Философията и съвременното безразличие на определените догми.....	56
2. Историческото третиране на догмите	58
3. Философията и непосредственото знание	59

V. Предварителни въпроси	65
---------------------------------------	-----------

С. Подразделение.....	74
I. Общото понятие за религия.....	75
1. Моментът на всеобщността.....	76
2. Моментът на особеността или сферата на разликата.....	77
3. Снемането на разликата или култът.....	79
II. Съждението или определената религия.....	86
III. Религията на откровението.....	93

Първа част ПОНЯТИЕ ЗА РЕЛИГИЯ

A. За бога.....	100
B. Религиозното отношение.....	109
I. Необходимостта на религиозното становище.....	112
II. Формите на религиозното съзнание.....	120
1. Формата на чувство.....	123
2. Нагледът.....	138
3. Представата.....	141
III. Необходимостта и опосредстването на религиозното отношение във формата на мислене.....	152
1. Диалектиката на представата.....	153
2. Опосредстването на религиозното съзнание в самото него.....	156
3. Спекулативното понятие за религия.....	192
C. Култът.....	198
I. Вярата.....	199
II. Определеността и особените форми на култа.....	213
III. Отношението на религията към държавата.....	227
Преход в следващия дял.....	236

Втора част ОПРЕДЕЛЕНАТА РЕЛИГИЯ

Подразделение239

Първи дял Природната религия

I. Непосредствената религия247

a. Магьосничеството.....263

b. Обективни определения
на религията на магьосничеството269

c. Култът в религията на магьосничеството283

II. Раздвоението на съзнанието вътре в себе си 284

Метафизическото понятие.....286

1. Китайската религия или религията на мярката298

a. Нейната обща определеност 298

b. Историческото съществуване на тази религия..... 299

c. Култът..... 307

2. Религията на фантазията.....309

a. Понятието за нея 309

b. Представа за обективното
съдържание на тази степен 317

c. Култът..... 331

3. Религията на битието вътре в себе си346

a. Понятието за нея 346

b. Историческото съществуване на тази религия..... 348

c. Култът..... 355

III. Природната религия

в прехода към религията на свободата 361

1. Религията на доброто или на светлината.....365

a. Понятие за нея..... 365

b. Съществуване на тази религия..... 371

с. Култът.....	374
2. Сирийската религия или религията на болката	375
3. Религията на загадката	377
а. Определение на понятието за тази степен	380
б. Конкретна представа за тази степен	389
с. Култът.....	396
Втори дял	
Религията на духовната индивидуалност	
А. Преходът към сферата на духовната индивидуалност	407
В. Метафизическо понятие за тази сфера.....	413
С. Подразделение	439
I. Религията на възвишеността.....	443
А. Общото определение на понятието.....	444
В. Конкретната представа	446
а. Определението на божественото обособяване.....	446
с. Целта на бога със света	457
С. Култът.....	468
Преход към следващата степен.....	480
II. Религията на красотата	484
А. Общото понятие	484
В. Образът на божественото	487
а. Борбата на духовното и природното	487
б. Необходимостта без образ.....	495
с. Приетата необходимост или особените богове, тяхното явление и техният образ.....	498
С. Култът.....	508
б. Култът като служене	517

III. Религията	
на целесъобразността или на разсъдъка	534
A. Понятие за тази степен	534
B. Във външното явление	
тази религия е римската.	541

Трета част

АБСОЛЮТНАТА РЕЛИГИЯ

B. Метафизическото понятие за идеята за бога.....	578
C. Подразделение.....	586
I. Бог в неговата вечна идея в себе си	
и за себе си; царството на бащата.....	590
II. Вечната идея за бога в елемента на съзнанието	
и представата или разликата, царството на сина	609
III. Идеята в елемента	
на общината или царството на духа.....	659
a. Понятие за община	665
b. Реализирането на общината.....	676
c. Реализирането на духовното	
до всеобща действителност.....	684
ОБЯСНИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ.....	699
ПОКАЗАЛЕЦ НА ЛИЦАТА	703

УВОД

Намерих за необходимо да направя религията сама за себе си предмет на философско разглеждане и да прибавя това разглеждане като една особена част към цялото на философията. Но, за да осъществя този увод, най-напред ще изложа, А., *раздвоението на съзнанието*, което поражда нуждата, която трябва да удовлетвори нашата наука, и ще опиша *отношението* на нашата наука към философията и религията, както и към принципите на епохата на религиозното съзнание. След като, после, В., засегна някои *предварителни въпроси*, които се получават от онези отношения на нашата наука, С., ще дам нейното *подразделение*.

Най-напред трябва изобщо да напомня за това, какъв *предмет* имаме пред себе си във философията на религията и каква е нашата *представа* за религията. Знаем, че в религията се изтръгваме от временното и че за нашето съзнание тя е онази сфера, в която всички загадки на света са разрешени, всички противоречия на по-дълбоко проникващата мисъл са разбулени, всички болки на чувството заглъхват, сферата на вечната истина, на вечния покой, на вечния мир. Това благодарение на което човекът е човек, е мисълта изобщо, конкретната мисъл, по-точно това, че той е дух; от него като дух после изхождат многообразните разновидности на науките, изкуствата, интересите на неговия политически живот, взаимоотношения, които се отнасят до неговата свобода, до неговата воля. Но всичките тези многообразни форми и по-нататъшни преплитания на човешките взаимоотношения, дейности, наслади, всичко, което има стойност за човека и заслужава да бъде уважавано от него, в което той търси своето щастие, своята слава, своята гордост, намира своето последно средоточие в религията, в мисълта, съзнанието, чувството за бога. Ето защо бог е началото на всичко и краят на всичко; както всичко произлиза от тази точка, така всичко се и връща в нея; а той е също така центърът, който оживотворява, одухотворява

всичко, внася душа във всичките онези форми в тяхното съществуване и така ги запазва. В религията човекът поставя себе си в отношение към този център, в който се сливат всички други негови отношения, а с това той се издига до най-високата степен на съзнанието и в сферата, която е свободна от отношението към нещо друго, е безусловно задоволяващото, безусловното, свободното, и е крайна цел за самата себе си.

Ето защо религията като заниманието с тази последна крайна цел е безусловно свободна и е цел сама за себе си, защото в тази крайна цел се връщат всички други цели и пред нея изчезват целите, които преди това са имали валидност сами за себе си. Пред нея не устоява никоя друга цел и единствено в нея всички други цели намират своето оправдание. В сферата, в която духът се занимава с тази цел, той се разтоварва от всяка крайност и намира последното удовлетворение и освобождаване; защото тук духът се отнася вече не до нещо друго и ограничено, а до неограниченото и безкрайното, а това е едно безкрайно отношение, отношение на свобода, то вече не е отношение на зависимост; тук неговото съзнание е абсолютно свободно и самото то е истинско съзнание, тъй като е съзнание за абсолютната истина. Определено като усещане, това отношение на свобода е насладата, която наричаме блаженство; като дейност то не прави нищо друго освен това, че манифестира честта на бога и разкрива неговото величие, а за човека в това отношение става въпрос вече не за самия него, за неговия интерес, за неговата суета, а за абсолютната цел. Всички народи знаят, че религиозното съзнание е това, в което те притежават истина, и те винаги са смятали религията за свое достойнство и за празник на своя живот. Ние изоставяме онова, което събужда в нас съмнение и страх, всяка тревога, всяка грижа, всички ограничени интереси на крайността върху пясъчния нанос на временността и както, изкачили се на най-високия връх на една планина, далеч от всяка определена гледка на земното, спокойно отклоняваме поглед от всички ограничения на ландшафта и на света, така става и с духовния взор, когато човекът, изтръгнал се от суровостта на тази действителност, я смята само за една привидност, която в тази чиста сфера отразява своите нюансировки, разлики и светлини смекчени до вечно спокойствие. В тази сфера на духа бликат потоците на забравата, от които пие Психе, в които тя потопява всяка болка и тук мрачините на този живот се

смекчават до едно съновидение и се проявяват до чисто очертание за светлия блясък на вечното.

Този образ на абсолютното може да даде на религиозното благоговение повече или по-малко присъстваща жизненост, достоверност, наслада или да бъде представен като нещо бленувано, далечно, отвъдно, на което се надяваме, и все пак той винаги остава увереност и сияе като нещо божествено във временното настояще и дава съзнанието за действителността на истината също редом с изпълненото със страх, което тук, в тази сфера на временността, още измъчва душата. Вратата познава този образ като истината, като субстанцията на наличните съществувания и това съдържание на благоговението е онова, което одушевява сега присъстващия свят, проявява своята действителност в живота на индивида и го управлява в неговите желания и действия. Такъв е общият възглед, общото усещане, съзнание или както и да го наречем – за религията. В тези лекции възнамерявам да разгледам, да изследвам и да позная нейната природа.

Но трябва преди всичко да имаме относно нашата цел определеното съзнание, че философията не се стреми към това, да създаде религията в един субект, религията по-скоро се предпоставя като основа във всеки субект. *По субстанция* в човека не трябва да бъде вложено *нищо ново*; това би било толкова погрешно, колкото ако искаме да вкараме дух в куче, като му дадем да дъвче отпечатани съчинения. Който не е излязъл със своята гръд вън от вълненията на крайния свят и не се е устремил вън от него, не е извършил издигането на самия себе си в копнежа, долавянето или чувството за вечното и не се е вгледал в чистия етер на душата, не би притежавал материята, която трябва да бъде схваната тук.

Възможно е религията да бъде пробудена в душата чрез философското познание, но това не е необходимо, а и намерението на философията не е да назидава, тъй както тя не може да се *потвърждава* с това, че трябва да създаде религия в този или в онзи субект. Защото философията несъмнено трябва да развие *необходимостта на религията в себе си и за себе си* и да стигне до разбирането, че духът трябва да се придвижи напред от другите начини на своите желания, представи и чувства до този абсолютен начин; но така тя осъществява *общата съдба на духа* – а нещо по-друго е да издигне *индивидуалния субект* до тази

висота. Произволът, порочността, инертността на индивидите може да се намеси в необходимостта на общата духовна природа, да се отклони от нея и да се опита да си даде едно своеобразно становище и да се задържи на него. Тази възможност в състояние на инертност да застанеш на становището на неистината или със знание и воля да останеш на него се крие в свободата на субекта, докато планетите, растенията, животните не могат да се отклонят от необходимостта на своята природа и стават това, което трябва да бъдат. Но в човешката природа битието и трябваването са разделени, тя носи в себе си произвола и може да се обособи от своята *необходимост*, от своя закон, и да работи против своето определение. Следователно, ако *познанието* несъмнено вниква в необходимостта на религиозното становище, ако *волята* научава в действителността нищожността на своето обособяване, всичко това не пречи тя да не може да упорства на своето *своенравие* и да стои далеч от своята необходимост и истина.

По един обикновен, повърхностен маниер употребиха като аргумент против познанието това, че казаха, какво че този и онзи притежава познание за бога и все пак остава далеч от религията, не е станал набожен. Но познанието не иска, а и не трябва да води до това, а трябва да познае религията, която *е* налице, но не и тепърва да тласка към религията този и онзи, този отделен, емпиричен субект, ако той няма или не иска да има в себе си нищо от религията.

Но в действителност никой човек не е така покварен, така загубен и така лош и ние не можем да смятаме никого за така жалък, че да няма в себе си изобщо нищо от религията, па било то макар само страх от нея или копнеж или омраза към нея; защото също и в последния случай той все пак вътрешно се занимава с нея и е приплетен с нея. Щом е човек, религията е съществена за него, тя не е чувство, чуждо за него. Все пак по същество нещата се свеждат до *отношението на религията към останалия му светоглед*, а до това се отнася и действия всъщност философското познание. В това отношение се крие изворът на раздвоението спрямо първоначалния, абсолютен порив на духа към религията и изобщо в него са се изградили най-многообразните форми на съзнанието и най-разновидните отношения на тези форми към интереса на религията. Преди философията на религията да може да се съсредоточи в своето собствено понятие, тя трябва да

си пробие път през всичките онези заплетености на интересите на епохата, които понастоящем са се концентрирали в големия кръг на религиозната област. Отначало движението на принципите на епохата още стои вън от философското прозрение, но то тласка самото себе си към това, да влезе в досег, борба и противоположност с философията и ние трябва да разгледаме тази противоположност и нейното разрешение, когато сме изследвали противоположността, както тя още се придържа вън от философията, и сме видели тя да се развива до своето съвършенство, където тя привлича в себе си философското познание.